

Chcemy zatem odpowiedzieć na to pytanie podając starannie sformułowane uzasadnienie, które pozwoli na zetknięcie z psalmami w potrójnym ujęciu: jako modlitwą Izraela, Chrystusa i Kościoła. W naszych rozważaniach znajdują się więc najistotniejsze elementy, by w owocny sposób móc przybliżyć się do świata Psalterza. Bezpośrednie spotkanie ułatwią dwa przykłady podane na końcu³.

Psalm – modlitwa Izraela

Znajdujemy w Biblii teksty, które pod względem struktury i treści można by nazwać psalmami. Zaliczają się do nich na przykład: Wj 15; 1 Sm 2; 2 Sm 1 i Hi 2. Niemal w całości zostały zebrane w Księdze Psalmów lub Psalterzu. Jest to zbiór 150 utworów, które różnią się długością (od 2 do 176 wersetów) i treścią, jednak łączy je wspólna cecha: wszystkie są poezją i modlitwą. Żadna inna biblijna księga nie posiada podobnej właściwości.

Nazwa

Nazywamy te utwory *psalmami* od greckiego określenia, które przypomina wibracje instrumentu muzycznego (*psalterion* = instrument strunowy, służący do akompaniamentu), dźwięk i sam śpiew (*psalmoi* = melodie). Żydzi nazywają je *tehillim* (od hebrajskiego rdzenia *hll* = chwalić), by zaznaczyć, że chodzi o „wysławianie”, „chwałę”, „hymn”. Chociaż

---

³ Inspiracją są dla nas również śródowe katechezy papieża Jana Pawła II, który w 2001 roku rozpoczął rozważania tematu psalmów i pieśni zawartych w Liturgii Godzin.

ściśle rzecz biorąc nazwa ta ma zastosowanie tylko do jednej trzeciej psalmów, Żyd nigdy nie zapomina o wysławianiu Boga, nawet kiedy pokornie prosi. Świadczy o tym, na przykład, Ps 22(21),2.6.

Data powstania

Psalmy powstawały w okresie liczącym blisko 700 lat. Około V wieku przed Chrystusem zostały zebrane i przekazane dalszym pokoleniom w formie funkcjonującej do dnia dzisiejszego.

Określenie dokładnej daty powstania psalmu jest trudną pracą nawet dla naukowców, bo treść – pomijając rzadkie przypadki, jak Ps 137(136),1, gdzie wzmianka o rzekach Babilonu z pewnością kieruje w stronę okresu wygnania – nie zawiera dokładnych wskazówek. Zazwyczaj, badając użyty język i wyrażoną teologię, można wydedukować, z jakiego okresu pochodzi psalm odstępując od określenia dokładnej daty.

Autor

Także autor nie zawsze jest znany. Często mamy do czynienia z anonimowymi utworami, przekazanymi i zachowanymi dzięki liturgii, która uczyniła z nich użytek. W przypadku psalmów sprawdza się ten sam mechanizm, który dotyczy wielu popularnych melodii czy arii, które wszyscy śpiewają albo pogwizdują, nie przejmując się czy znają ich autora: są już dziedzictwem wspólnej tradycji.

Dawid z całą pewnością napisał niektóre psalmy; autorstwo innych jest mu przypisywane dlatego, że jest świetnym psalmistą, do którego odnosi się całą twórczość tego gatunku, podobnie jak

Mojżesz jest w najwyższym stopniu prawodawcą, a Salomon ojcem pism mądrościowych. Te utwory znajdują się u zarania literackiego i teologicznego prądu, który jest kontynuowany przez innych. Podobnie jak rzeka, która wypływa ze źródła, dzięki licznym dopływom wzdłuż swojego biegu poszerza swoje koryto. Dlatego Nowy Testament często będzie przywoływał Dawida jako autora psalmu (por. Dz 2,25.29).

Numeracja

Numeracja psalmów wprowadza niekiedy zamęt, ponieważ niektórzy podają numer według tekstu hebrajskiego, inni zgodnie z greckim przekładem zaczerpniętym z tekstu łacińskiego i przyjętym przez Liturgię. Aby rzecz trochę uprościć, przypomnijmy, że pierwszych osiem psalmów i ostatnie trzy mają ten sam numer, podczas gdy numeracja hebrajska wyprzedza o jedną jednostkę numerację grecką, łacińską (oraz liturgiczną).

Schematycznie rzecz ujmując:

Numeracja hebrajska	Numeracja grecka/łacińska/ liturgiczna
1-8	1-8
9+10	9
11	10
12	11
(zawsze + 1)	
147	146+147
148-150	148-150

Te problemy istnieją również dzisiaj, bo z podanej liczby nie można od razu i bez żadnych wątpliwości wywnioskować, który system numeracji za-

stosowano. Dla rozwiania wszelkich wątpliwości powinno się podawać dwie numeracje: na przykład pieśń *Miserere* można określić jako Ps 50(51) lub Ps 51(50). W każdym razie, liczba większa o jeden – niezależnie od tego, czy jest zapisana w nawiasie – odnosi się do numeracji hebrajskiej.

Uwaga: W dalszej części tekstu psalmy będą podawane zgodnie z numeracją hebrajską, której często będzie towarzyszyć podany w nawiasie odnośnik liturgiczny.

Zbiór i klasyfikacja

Zbiór 150 psalmów wcale nie stanowi jednorodnej całości, bo poszczególne utwory różnią się długością, treścią, czasem powstania, literacką i teologiczną wartością. Nasuwa się potrzeba ich uporządkowania.

Pierwszy podział można odszukać w samym tekście, na który składa się pięć wielkich zbiorów, oznaczonych czterema częściowymi zakończeniami (por. Ps 41,14; 72,18-19; 89,53; 106,48) i jednym ogólnym. Stanowi je Psalm 150, który znajduje się na końcu księgi, co tłumaczy jego podniosłość, porównywalną do pełnego brzmienia organów na zakończenie celebracji liturgicznej. W symetryczny sposób, Psalm 1 pełni funkcję wstępu do całego dzieła.

Badacze próbowali innego podziału, który przeprowadzili na podstawie treści. Otrzymali dwie podstawowe grupy (lub rodzaje literackie): hymny i prośby oraz inne pomniejsze. Aby lepiej zrozumieć i uporządkować ten bogaty materiał, wymienimy główne „rodziny” lub grupy.

- *Psalmy lamentacji indywidualnej.* Tworzą pożądaną grupę składającą się czterdziestu utworów,

w których psalmista zwraca się do Boga tonem prośby i lamentacji, z powodu czegoś, co wyrządza mu szkodę lub cierpienie, jak choroba, grzech, nieprzyjaciele.

Przykłady: 6; 35(34); 51(50); 88(87).

- *Psalmi lamentacji zbiorowej*. Skarży się teraz cała wspólnota, bo coś poważnego ciąży nad wszystkimi.

Przykłady: 44(43); 74(73); 80(79).

- *Psalmi ufności*. Przyczynkiem jest bolesna i trudna sytuacja, w której promyk wiary otwiera drzwi nadziei i oddania Bogu w takim stopniu, że to uczucie staje się przeważające i charakteryzuje Psalm.

Przykłady: 3; 16(15); 23(22); 131(130).

- *Psalmi dziękczynne*. Panujący w nich ton jest wywołany wdzięcznością z powodu interwencji Boga na rzecz psalmisty lub wspólnoty.

Przykłady: 4; 18(17); 129(128).

- *Hymny*. Opiewają Boga przede wszystkim jako Stwórcę i Zbawiciela. Należą do najbardziej udanych utworów pod względem poetyckim i teologicznym.

Przykłady: 8; 19(18); 29(28); 104(103); 150.

- *Psalmi królewskie*. Powstałe, by oddawać hołd królowi, psalmy te istniały również po zniknięciu monarchii, bo były skierowane do króla doskonałego – Mesjasza. Niektóre, jak Psalm 2 i 110(109), są jawnie mesjańskie.

Inne przykłady: 20(19); 45(44).

- *Psalmi Syjonu*. Syjon jest najwyższą górą Jerozolimy, na której została zbudowana świątynia. Sławienie Syjonu jest sławieniem świętego miasta, które Bóg wybrał na swoje mieszkanie.

Przykłady: 46(45); 48(47); 76(75); 84(83); 122(121).

- *Psalmi mądrościowe*. Są to psalmy zorientowane na jakiś mądrościowy lub filozoficzny aspekt

życia, jak właściwa droga, którą należy podążać lub wartość prawa.

Przykłady: 1; 119(118); 139(138).

• Istnieją też inne grupy o mniejszych rozmiarach lub psalmy, których nie można w prosty sposób sklasyfikować, ponieważ są mieszanką różnych gatunków.

Przykłady: 27(26); 31(30).

Znaczenie

Psalmi stanowią „credo” Izraela, które staje się modlitwą towarzyszącą w różnych życiowych okolicznościach⁴. Izrael posiada żywą świadomość tego, że jest ludem Bożym i zmienia to przekonanie w modlitwę: „My Jego własnością, jesteśmy Jego ludem, owcami Jego pastwiska” (Ps 100[99],3). Stąd pochodzi przymierze, wyznaczane trzema refrenami. Pierwszy opiewa dobroć Boga, którego miłość trwa na wieki: jest to „znak wodny” całego Psalterza, który czasem pojawia się w widoczny sposób, jak w Psalmie 136(135). Drugi refren rozbrzmiewa echem daru Boga dla człowieka, którym jest *Torah*. Bardziej niż zwyczajowe tłumaczenie „prawo”, termin ten oddaje słowo „nauczanie”, bo wskazuje drogę wytyczoną przez miłość Boga do swojego ludu. Tematu tego dotyczy porywający Psalm 119(118), złożony ze 176 wersetów będących feerią takich terminów, jak „prawo”, „upomnienie”, „przykazanie”, „ustawa”, „słowo”, „postanowienie”.

⁴ „Do tej modlitwy – uległej poruszeniom ludzkiego ducha i otwartej, by wyrazić te stany słowami – liturgia Izraela dodawała siły ekspresji oraz poetyckiej i uświetniającej dramaturgii, dzięki czemu psalmy mogły być zawsze modlitwą wrośniętą w czasy starotestamentowego człowieka” (M. Masini, *I Salmi preghiera di un popolo in cammino*, Queriniana, Brescia 1982, s. 96-97).

Trzeci refren otwarcie uznaje słabość człowieka i jego niestałość w dotrzymaniu powziętego zobowiązania. Żaden inny tekst Biblii nie oddaje w tak uporczywy sposób zaniepokojenia złem, poczucia grzechu i upadku, jak to ma miejsce w Psalterzu. Efektem tego stanu jest, z jednej strony, chęć skruchy i oczyszczenia, co w godny podziwu sposób wyraża Psalm 51(50),9: „Obmyj mnie, a nad śnieg wybieleję”; z drugiej, głos potępienia, przemieniający się czasem w pragnienie zgładzenia niegodziwców, o czym mówi bulwersujący fragment Ps 137(136),9: „Szczęśliwy, kto schwyci i rozbije o skałę twoje dzieci”.

Zarówno z doświadczeń negatywnych (choroby, długi, prześladowania, braki żywności, żaloba, strach, śmierć), jak i pozytywnych (radość ze zbiorów, piękno świata, wielkość człowieka, odnaleziony spokój, rodzinne radości, podziwianie wielkich interwencji Boga), zawsze wyłania się wielka ufność w Boga. Nadzieja popycha do tego, by unieść wzrok ponad kurtynę dnia dzisiejszego i uwrażliwić się na przyszłość, która się zbliża. Przede wszystkim, psalmy mesjańskie pomagają spoglądać naprzód, w stronę tego, który musi przyjść, w stronę Chrystusa.

Psalmy, modlitwa Chrystusa i Kościoła

Psalterz jest najczęściej przywoływaną w Nowym Testamencie starotestamentową księgą. Spośród 117 cytatów, wymieńmy najczęściej przytaczane psalmy, pojawiające się co najmniej dziesięć razy: 2; 22(21); 69(68); 89(88); 110(109); 118(117); 119(118). Do tego należy dołączyć ogólne powołanie

się na „księgę psalmów” w Łk 20,42; Dz 1,20. Wiadac więc wyraźnie wartosc psalmow ze wzgledu na aspekt ilosciowy. Jednak istotniejsza jest jakosc: wlasciwością Nowego Testamentu jest chrystopologiczne uzycie psalmow.

„Psalterz jest pomnikiem historii Izraela i księga wszystkich wyzwolen” – napisal zydowski autor A. Chouraqui. Juz z tego powodu psalmy przekraczaja granice Izraela, stajac sie literackim i duchowym dziedzictwem wszystkich ludzi. Ich najwieksza wartosc tkwi w tym, ze staly sie modlitwa Chrystusa. Wiemy, ze Jezus umiera na krzyzu wypowiadajac slowa Ps 22(21),2: „Boze moj, Boze moj, czemuś Mnie opuscil?” (Mt 27,46). Ten psalm, zlony z dwuch czesci, z ktorych jedna jest mroczna, a przez druga przebiega intensywne swiatlo nadziei i zycia, byl odpowiedni do wyrazenia bolesnej sytuacji Jezusa, ale tez Jego wiary w Ojca. Ufne oddanie sie Ojcu jest naprawde wybijajacym sie elementem, co wyraźnie daje do zrozumienia ewangelista Łukasz, ktory wkłada w usta umierajacego Jezusa Ps 31(30),6: „W Twoje ręce powierzam ducha mojego” (Łk 23,46). Mozemy powiedziec, ze wybierajac inny psalm Łukasz przedstawil najlepsza egzegeze Psalmu 22, przywołanego przez Mateusza i Marka⁵.

Psalmy sa nie tylko modlitwa Chrystusa, ale tez modlitwa skierowana do Chrystusa, bo o Nim mowia: „To właśnie znaczyły słowa, które mówiłem do was, gdy byłem jeszcze z wami: Musi się wypełnić wszystko, co napisane jest o Mnie w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach” (Łk 24,44). Podczas swojej apostołskiej działalności, Jezus ma sposobność przywołać jeden z psalmów, by wyrazić swoją myśl i udowodnić swoją władzę. W polemice z faryzeuszami cytuje Ps 110(109),1,

---

⁵ Mk 15,34 cytuje psalm po aramejsku, natomiast Mt 27,46 po hebrajsku.

wykazując wyższość Mesjasza nad Dawidem. Innymi słowy, mówi o sobie i cytuje psalm jako „słowo Boże”. Ono zawiera w sobie o wiele większą wartość od tego, co mogło być intencją psalmisty, gdy pisał psalm i modlił się nim. Jezus pomaga odkryć tajemnicę swojej osoby, posługując się między innymi psalmami. On jest tym, który stanowi realizację i dopełnienie treści psalmów; mają one zatem wyjątkową wartość chrystologiczną i to jest właśnie główny powód, dla którego chrześcijanin czyta, rozważa i modli się w oparciu o psalmy, stanowiące już eklezjalne dziedzictwo.

Modlenie się słowami Psalmów nie jest tylko powtarzaniem zwykłej modlitwy, ale jest czymś więcej: oznacza, że mamy wyjątkową okazję, by lepiej poznać Jezusa. Czynimy z Psalmów chrześcijańską modlitwę, bo staramy się uchwycić w nich historię Jezusa, Jego uczucia. To stanowi zasadniczą różnicę między nami – chrześcijanami a Żydami. Moglibyśmy znaleźć się w Jerozolimie, przy tak zwanej Ścianie Płaczu⁶, modlić się z rabinami, a nawet używać języka hebrajskiego; a jednak nasze i ich rozumienie psalmów ciągle dzieliłby ten sam, ogromny dystans, który przebiega między Starym a Nowym Testamentem. Możemy odczytywać psalmy wyłącznie w „optyce chrześcijańskiej”. Kiedy modlimy się: „Dusza moja spoczywa tylko w Bogu, od Niego przychodzi moje zbawienie” (Ps 62[61],2) rozumiemy, że Bóg zbawia nas przez śmierć i zmartwychwstanie swojego Syna, naszego Pana, Jezusa Chrystusa. Żydzi myślą inaczej, bo interpretują zbawienie wyłącznie jako dobroczynną interwencję Boga, bez udziału Chrystusa.

⁶ Nazywana także, z większą dokładnością, Ścianą Zachodnią, albo po prostu „ścianą” (*hakotel*), jak mówią Żydzi.

Zapoczątkowany przez Jezusa chrześcijański sposób odczytywania psalmów, dość wcześnie znajduje zastosowanie w apostołskiej wspólnotcie. Piotr wyjaśnia śmierć i zmartwychwstanie Jezusa jako istotne zdarzenie, należące do Bożego planu. Pokazuje to cytując Ps 16(15) przytoczony w Dz 2,25-28. To, co robi Piotr w Jerozolimie, Paweł powtarza w Antiochii: Dz 13,35. Od tego czasu zostaje wytyczona właściwa droga do zrozumienia psalmów. Eklezjalna lektura psalmów jest lekturą chrześcijańską, czyli taką, w której Chrystus jest środkiem i znaczeniem.

Duchowe dziedzictwo psalmów przechodzi z pierwotnej wspólnoty na wszystkich wierzących. Wykorzystanie psalmów w chrześcijańskiej liturgii pierwszych wieków jest pewne, mimo skąpych wiadomości historycznych. Bez wątpienia, począwszy od IV wieku psalmy są powszechnie wykorzystywane w kulcie liturgicznym, co można wywnioskować z *Dziennika podróży* hiszpańskiej patniczki Egerii.

W psalmach to Chrystus przemawia do Kościoła a Kościół zwraca się do Chrystusa lub mówi o Chrystusie Ojcu. Wzrastające zainteresowanie tym rodzajem modlitwy można udokumentować historycznie, czytając Ojców Kościoła. Wystarczy następująca statystyka: obliczono, że spośród ok. 60.000 biblijnych cytatów w dziełach św. Augustyna, 11.500 zostało zaczerpniętych z Psalterza. Tylko w *Wyznaniach*, najsławniejszym dziele, psalmy są cytowane 583 razy. Tradycja patrystyczna naprawdę rozwinęła znajomość i zamiłowanie do psalmów.

Z biegiem czasu, Psalterz został usunięty z religijnych praktyk wiernych, bo odmawiano go po łacinie, która nie była już językiem ludu; prości ludzie bez wykształcenia pozostawali w niepew-

towny sposób wyłączeni z tej modlitwy. Jedynym wyjątkiem były najbardziej znane psalmy (*Misere-re* i *De profundis*), których uczono się na pamięć. Psalterz na długo pozostał przywilejem Zgromadzeń religijnych, a przede wszystkim mnichów. Współwyznawcy czy też niepiśmienni zastępowali go różańcem – „breviarzem ubogich”, który ze swoimi 150 *Ave Maria* odwoływał się do liczby 150 psalmów.

Z początkiem XX wieku⁷, a potem przede wszystkim dzięki Soborowi Watykańskiemu II i odnowie liturgicznej, która zaowocowała wprowadzeniem do liturgii języka narodowego – Psalterz powrócił do rąk wszystkich, także zwykłych wierzących. Nie jest już taką rzadkością wejście do kościoła i uczestniczenie w modlitwie Jutrzni czy Nieszporów, włączanej często do liturgii eucharystycznej. Wszyscy mają teraz pod ręką wspaniałą modlitwę, bo „tylko Bóg przemawia dobrze do Boga” (Pascal). I nie powinniśmy więcej jej porzucać, jeśli chcemy być posłuszni zaleceniu św. Ambrożego: „Któryż człowiek obdarzony wrażliwością nie pokryłby się rumieńcem, gdyby skończył dzień nie czytając

---

⁷ Przypomnijmy kilka myśli z konstytucji apostolskiej *Divino afflatu* papieża Piusa X: „Psalmy, których zbiór znajduje się w Piśmie Świętym, zostały ułożone pod natchnieniem Boga. Od zarania Kościoła w przedziwny sposób służyły one nie tylko do pobudzania pobożności wiernych składających Bogu ofiarę chwały, to jest owoc warg wyznających Jego imię, ale także według zwyczaju przyjętego już w Starym Prawie miały szczególne miejsce w samej świętej Liturgii i Bożym Oficjum. Z nich bierze początek ów «głos Kościoła», o którym mówi święty Bazyli; z nich także psalmodia, którą poprzednik nasz, Urban VIII, nazywa «córką hymnodii», śpiewanej «nieustannie przed tronem Boga i Baranka». Psalmodia, jak mówi św. Atanazy, uczy ludzi, zwłaszcza tych, którzy poświęcają się kultowi Boga, «jak mają chwalić Boga, jak godnie Go uwielbiać»” (*Acta Apostolicae Sedis*, 3 [1911], s. 633). Psalmy są ciągle postrzegane jako modlitwa przede wszystkim dla „tych, którzy poświęcają się kultowi Boga”.

psalmów, jako że nawet małe ptaszki witają nastający dzień i noc aktem naturalnej pobożności i słodkim śpiewem⁸.

Pierwszy krok został uczyniony. Psalterz znowu jest modlitwą Kościoła, bo wszyscy – kapłani, zakonnicy i świeccy – mogą się nimi posługiwać, by rozwijać prawdziwą i głęboką duchowość. Pozostaje zrobić drugi krok – i nigdy w sposób definitywny – prowadzący do zrozumienia i wewnętrznej przyjemności.

Aby lektura psalmów była owocna

Wewnętrzna przyjemność jest owocem Ducha i trzeba Go o nie prosić w modlitwie. Oprócz tego, konieczne jest spojrzenie pełne miłości i cierpliwe poszukiwanie, by wejść w poetycki, historyczny i teologiczny wymiar psalmów. Ograniczymy się do kilku istotnych odniesień.

Jeśli chodzi o hebrajską poezję, przyda się przynajmniej podstawowa informacja na temat paralelizmu. Jest to technika zestawiania ze sobą (równoległego) dwóch wyrażen. Najbardziej rozpowszechnionym i najłatwiejszym do rozpoznania jest paralelizm synonimiczny, czyli powtórzenie myśli w tym samym znaczeniu za pomocą różnych wyrazów (synonimów). Spójrzmy na powtórzenie myśli w Ps 6,2:

Nie karć mnie, Panie
i nie karz

w swym gniewie
w swej zapalczywości.

---

⁸ Św. Ambroży, *Hexameron*, V, 12, 36.

A w Ps 124(123),3:

Zatopiłaby nas	woda,
przepłynąłby nad nami	potok.

Technika ta – daleka od bycia monotonnym powtórzeniem – sprzyja skupieniu uwagi modlącego na pojęciu, które zostaje w większym stopniu zakosztowane i przyswojone.

W niektórych przypadkach taka technika pozwala rozszyfrować czy raczej zobrazować znaczenie jakiegoś określenia. Taki przykład paralelizmu ułatwiającego zrozumienie mamy w Ps 8,5:

Czym jest człowiek,	że o nim pamiętasz,
i czym – syn człowieczy	że się nim zajmujesz?

Wnioskujemy z niego, że „pamiętanie” Boga jest synonimem Jego „troski” o człowieka, czyli paralelizm służy lepszemu zrozumieniu tekstu⁹.

Jeśli teraz zostawimy podstawy techniki literackiej i przejdziemy do wiadomości historycznych, zdamy sobie sprawę, jak bardzo są one istotne dla lepszego zrozumienia psalmów. Dla przykładu podajmy Ps 137(136), dla którego tłem jest wygnanie babilońskie i Ps 136(135) mający wartość jako

⁹ Zob. też Ps 19(18),2, zwracając uwagę, że w tym przypadku mamy do czynienia z paralelizmem odwróconym (chiasm), ponieważ podmiot znajduje się na początku („niebiosy”) i na końcu („nieboskłon”), natomiast dopełnienie w środku („chwała Boga” i „dzieło rąk Jego”), tworząc znak X, który przypomina grecką literę *chi*, od której wywodzi się *chiasm*. Schemat, wyrażony literami: a, b, b', a', wygląda następująco:

Niebiosy	głoszą	chwałę Boga,
dzieło rąk Jego	obwieszcza	nieboskłon.

Na poziomie treści możemy zinterpretować pojęcie „chwały Bożej” w mniej abstrakcyjny sposób, odczytując je jako synonim „dzieła Jego rąk”.

wielka, dziękczynna litania za cudowne dzieła Boga od stworzenia po wygnanie. Psalmi wchłaniają przeszłość i przyszłość ludu Izraela. Psalmiści zawsze posługiwali się motywem historii, uaktualniającym ich modlitwę.

Jednak o wiele bardziej od wiadomości o charakterze literackim i historycznym wymagana jest wiedza teologiczna. W psalmach zbiegają się różne prądy teologiczne i filozoficzne epoki. Psalmiści przejęli najlepsze duchowe tendencje, które wzbogacały duchowość w teraźniejszości i dawały perspektywy nadziei i ufności w przyszłość. Prawdą jest, że niektóre psalmy mogą początkowo poruszać naszą wrażliwość swoim dosadnym i prowokującym językiem, zwłaszcza w stosunku do nieprzyjaciół (na przykład w złorzeczających psalmach 59(58) i 83[82]), ale nie mniej prawdziwy jest fakt, że przy właściwej interpretacji zyskują własną teologiczną harmonię. Należy pamiętać, że należą do Starego Testamentu i są oczekiwaniem na pełnię Nowego. W każdym razie, istnieją fragmenty o najwyższej wartości teologicznej, jak te sławiące Boga stwórcy (por. Ps 8 i 104[103]) czy Ps 51(50) – pieśń błagalna i pokutna (*Miserere*).

Ten ostatni, zwany hymnem wieków, jest najbardziej znany i najczęściej przywoływany w modlitwie, pod jego wpływem nawróciło się wiele osób, płakało wielu nawróconych; św. Augustyn w taki sposób wyraża się w *Wyznaniach*: „Jakże płakałem, słysząc hymny i pieśni na Twoją cześć, poruszony do żywego głosami Twojego Kościoła, który śpiewał łagodnie”¹⁰. Następuje przejście od pokornego uznania własnego ubóstwa do radości z przebaczenia i odzyskanej bliskości z Bogiem: to

---

¹⁰. Św. Augustyn, *Wyznania*, V, 28.

droga wytyczona przez samego Boga psalmiście i ludzkości.

Inny ważny element potrzebny do właściwego zrozumienia psalmów dotyczy języka. Doświadczenie psalmisty krystalizuje się w słowach, które nie zawsze poddają się bezpośredniej interpretacji, biorąc pod uwagę czasowy i kulturowy dystans. Trzeba przekroczyć tę odległość i dobrze zrozumieć słowa. Raz osiągnięte „połączenie horyzontów” będzie mogło się stać udziałem każdego czytelnika poprzez proces duchowego dopasowania. Będzie on mógł nawiązać z tekstem relację opartą na dialogu, a poprzez niego nawiązać dialog z Bogiem. Możemy powiedzieć, że „każdy psalm jest jak żywa postać, która wychodzi nam na spotkanie”¹¹.

Słowa mogą mieć w danym języku różne znaczenia; na przykład „błądzić” może oznaczać „pomylić się” lub „błąkać się, włóczyć”. Nie rozpatrujemy takich wielofunkcyjnych zastosowań, ale różnorodność znaczeń, którą posiada jakiś termin w języku i którą traci, gdy zostaje przetłumaczony na inny. Cały czas zostając w obszarze psalmów, takie słowa, jak: „serce”, „dusza”, „sługa”, „imię”, „sprawiedliwość”, „zbawienie” i wiele innych, są przekładem odpowiednich wyrazów hebrajskich, ale oddają tylko ich częściowy aspekt i nie zawsze ten najważniejszy. Stąd wynika konieczność zgłębienia sensu oryginalnego słowa, by zrozumieć całe bogactwo zawartego w nim znaczenia. Zróbmy to na przykładzie określenia „serce”¹².

---

¹¹ A.M. Canopi, *I salmi canto di Cristo e della Chiesa*, Paoline, Milano 1997, s. 17.

¹² Por. L. Köhler – W. Baumgartner, *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament*, Leiden – New York – Köln 1995, s. 488-491.

Wyraz serce (po hebrajsku *leb/lebab*) jest powszechnie używanym w Starym Testamencie antropologicznym pojęciem; pojawia się na jego kartach 858 razy, prawie nigdy w znaczeniu pulsującego narządu w ujęciu dzisiejszej anatomii. W 1Sm 25,37-38 mianem serca zostaje określone to, co my nazwalibyśmy w bardziej poprawny sposób „mózgiem”, natomiast w 1Sm 16,7 serce jest pomyślane jako najbardziej wewnętrzna część, stojąca w opozycji do tego, co okazuje się na zewnątrz. Aktywność serca przybiera różnorodne formy;

- Działa w sferze emocji i wrażliwości:

Oddal uciski mojego serca,
wyrwij mnie z moich udręczeń (Ps 25,17).

- Jest siedzibą radości i smutku:

Niech się cieszy me serce z Twojej pomocy (Ps 13,6).

- Wyraża pragnienie, dążenie:

Spełniłeś pragnienie jego serca (Ps 21,3).

Pragnienie może przeistoczyć się w żądzę i pychę; przeciwieństwo tego stanu wyraża sobą Jezus – „cichy i pokorny sercem” (Mt 11,29).

W większości przypadków sercu zostają przypisane funkcje intelektualne, umysłowe, czyli te, które zazwyczaj łączymy z mózgiem. Według Pwt 29,3 serce jest stworzone do rozumienia!

Naucz nas liczyć dni nasze,
Abysmy osiągnęli mądrość serca (Ps 90,12).

- Jest centrum odpowiedzialnym za decyzje człowieka:

Niech ci udzieli, czego w sercu pragniesz,
i wypełni każdy twój zamysł (Ps 20,5).

- Serce jest samym człowiekiem:

Niech serca ich żyją na wieki (Ps 22,27).

Zakończmy tę panoramę stwierdzeniem, że chociaż w kilku przypadkach serce oznacza uczucie, to jednak o wiele częściej wskazuje narząd wiedzy i woli. Zatrzymamy się w tym miejscu. Dla pogłębienia zagadnień związanych z językiem i symbolizmem odsyłam do specjalistycznych badań¹³. Nam wystarczy wzmianka o tym, jak ważne jest prawidłowe zrozumienie słów, by właściwie zinterpretować i w owocny sposób przyswoić przesłanie psalmów.

Dwa przykłady: Psalm 8 i Psalm 150

Aby wejść w bezpośredni kontakt z zachwycającym światem psalmów, proponuję lekturę dwóch psalmów opatrzonych krótkim komentarzem.

*Psalm 8: pochwała wielkości Stwórcy
i godności człowieka*

1 Kierownikowi chóru.
Na wzór z Gat. Dawidowy.

2 O Panie, nasz Boże,
jak przedziwne Twe imię
po wszystkiej ziemi!

Tyś swój majestat wyniósł nad niebiosy.

3 Sprawileś, że [nawet] usta dzieci i niemowląt
oddają Ci chwałę, na przekór Twym przeciwnikom,
aby poskromić nieprzyjaciela i wroga.

4 Gdy patrzę na Tve niebo, dzieło Twych palców,
księżyc i gwiazdy, któreś Ty utwierdził:

5 czym jest człowiek, że o nim pamiętasz,
i czym – syn człowieczy, że się nim zajmujesz?

---

¹³ Por. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi*, I, EDB, Bologna 1981, s. 30-34.

- 6 Uczyniłeś go niewiele mniejszym od istot niebieskich,
chwałą i czią go uwieńczyłeś.
- 7 Obdarzyłeś go władzą nad dziełami rąk Twoich;
złożyłeś wszystko pod jego stopy:
- 8 owce i bydło wszelakie,
a nadto i polne stada,
- 9 ptactwo powietrzne oraz ryby morskie,
wszystko, co szlaki mórz przemierza.
- 10 O Panie, nasz Panie,
jak przedziwne Twe imię po wszystkich ziemi!

Psalm jest kantykiem uwielbienia (hymnem) wysławiającym chwałę Boga jako Stwórcy. Jak to zwykle ma miejsce w hymnach wywyższających Stwórcę, nasz psalm rozpoczyna się i kończy uroczystą antyfoną skierowaną do Pana, którego wspaniałość szerzy się w świecie (ww. 2 i 10). Zdanie to tworzy ramę dla całego psalmu za pomocą techniki, którą naukowcy nazywają „inkluzją” (por. Ps 104).

Dwa pytania – Czym jest Bóg¹⁴? Czym jest człowiek? – budują dynamikę psalmu i wyznaczają podział na dwie strofy. Aby zrozumieć człowieka dobrze go poznać trzeba – i co wydaje się paradoksalne – patrzeć na Boga. „Oryginalność psalmu polega na tym, że pochwała wielkości Boga w rzeczywistości przemienia się w pochwałę wielkości człowieka. Jednak to Bóg tego wszystkiego dokonuje: wystarczy spojrzeć na zaimki osobowe i dzierżawcze: Twe imię..., Twój majestat..., na przekór Twym przeciwnikom... A zatem – paradoksalnie – w poemacie, który tak bardzo wywyższa człowieka, Bóg jest podmiotem prawie wszystkich czasowników”¹⁵. Bóg jest tym, który stworzył

¹⁴ W polskim przekładzie Biblii „syn człowieczy” [przyp. tłum.].

¹⁵ N. Quesson, *Il messaggio dei salmi*, I, Borla, Roma, 1990, s. 20.